

Relationele en seksuele vorming met Joris, Aissa en Ahmed

Relationele en seksuele vorming met Joris, Aissa en Ahmed

Het is soms lastig om met kinderen te praten over liefde, vriendschap, seksualiteit en diversiteit. Toch horen ook deze onderwerpen bij de persoonlijke ontwikkeling van kinderen. Het is fijn als kinderen goed kunnen omgaan met elkaar en met deze thema's. Kinderen ontdekken het terrein van liefde, relaties en seksualiteit in hun eigen tempo, vanuit hun eigen beschouwing en als zij daar zelf aan toe zijn.

Kinderen beleven hun seksuele gevoelens heel anders dan volwassenen. Als je ervan uitgaat dat seksualiteit niet alleen draait om geslachtsgemeenschap (bij volwassenen), maar ook bij de ontwikkeling van ieder kind, ieder mens, dan mag je er bij kinderen ook zeker aandacht aan besteden.

Het is uiteraard aan ouders en leerkrachten zelf om te bepalen hoe en wanneer deze onderwerpen aan bod komen in een gesprek. Het is daarbij belangrijk om rekening te houden met culturele, levensbeschouwelijke en maatschappelijke diversiteit, maar ook met het bieden van een open, vertrouwd en veilig klimaat om onderwerpen rond liefde, relaties en seksualiteit te bespreken.

Met de prentenboeken rond Joris, Aissa en Ahmed kun je op een eenvoudige en laagdrempelige manier praten over verschillende onderwerpen. We hebben een aantal van de onderwerpen in mogelijke gespreksvragen en activiteiten verwerkt, om nog meer te kunnen genieten van deze prentenboeken.

1. Jongens-meisjes
2. Omgaan met bloot
3. Vriendschap, liefde en verliefdheid
4. Seksuele diversiteit
5. Zwangerschap – geboorte
6. Bij jou thuis – bij mij thuis

1. Jongens en meisjes

De verschillen tussen jongens en meisjes beginnen zich vanaf ongeveer zeven jaar (groep 3) steeds duidelijker af te tekenen. Kinderen richten zich in spel, vriendschappen en keuzen over bijvoorbeeld kleding en hobby's steeds sterker op de eigen sekse. De vraag naar de betekenis van vriendschappen speelt een belangrijke rol in de identiteitsontwikkeling in deze fase. De verschillende vormen van liefde die je kunt voelen worden steeds duidelijker onderscheiden. De onbevangenheid waarmee jonge kinderen tegenover aanraking, knuffelen en op schoot zitten staan, maakt plaats voor het zoeken naar grenzen in (fysieke) intimiteit.

Vanaf 3 jaar kunnen kinderen al een voorkeur ontwikkelen om te spelen met kinderen van het eigen geslacht. Of we het nu anders willen of niet. Juist in een groep kunnen kinderen elkaars gedrag versterken. Meisjes kiezen samen vaak voor een typisch meisjesachtig spel, spelen met poppen of knutselen. Omdat ze dat nou eenmaal het leukst vinden. Voor jongens die samen spelen, geldt hetzelfde. Hoe stoerder, hoe beter.

Vanaf acht jaar gaan kinderen zich vaker afzetten tegen het andere geslacht. De meisjes gaan zich supermeisjesachtig gedragen en reageren geïrriteerd op wilde jongens in hun buurt. Jongens gaan samen een groepje meisjes pesten en voelen zich extra mannelijk en stoer. Soms is dat prima. Dan is het deel van het spel. Denk maar aan het spel 'Meidenvangertje' of juist andersom 'meiden vangen de jongens.' Of de eerste verliefdheden spelen al een rol. Ook dat kan stereotiep jongens- of meisjesgedrag verder aanzwengelen.

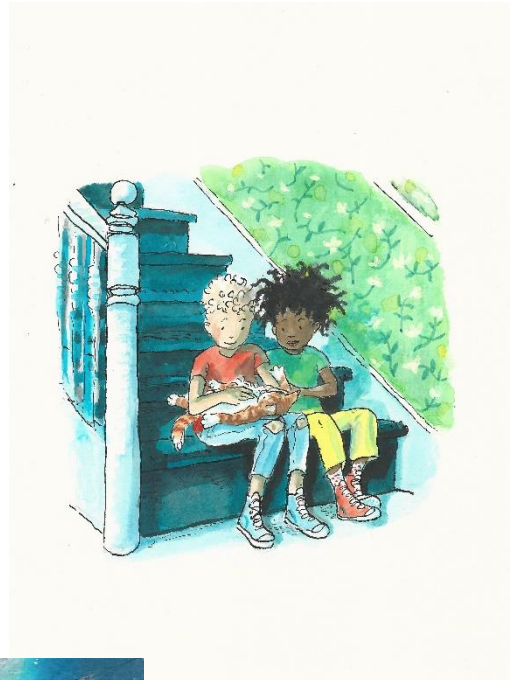
Het is dan wel belangrijk om met kinderen te bespreken of het 'leuk spannend' is of dat het 'naar of vervelend spannend' is. Als dat laatste het geval is, dan kijken ruzies, onverdraagzaamheid en negatieve vooroordelen als snel om de hoek. Maak dit dan vooral bespreekbaar in een groep. Dat geldt uiteraard ook voor negatieve vooroordelen ten opzichte van meisjes die zich wat meer 'jongensachtig' gedragen en jongens die zich meer 'meisjesachtig' gedragen.

In de school omgaan met verschillen tussen jongens en meisjes

- Bied speelgoed en spellen, waarin zowel meisjes als jongens kunnen spelen met kinderen van hun eigen én de andere sekse.
- Fijn als medewerkers ook divers zijn: iemand die houdt van 'meisjesgetut' en iemand die houdt van meer fysiek en uitdagend 'jongensspel'
- Geef extra aandacht aan jongens en meisjes die niet worden geaccepteerd of gepest, omdat ze te meisjesachtig dan wel te jongensachtig zijn. Maak dit bespreekbaar, bijvoorbeeld aan de hand van een prentenboek.

Jongens en meisjes in Joris is zijn navel kwijt

In het boek zijn Joris en Aissa hele goede vrienden. Ze spelen samen en gaan op zoektocht naar de navel van Joris.

Jongens en meisjes in Aissa wil trouwen

In het boek *Aissa wil trouwen* zien we Joris en Aissa in de traditionele rollen van jongens en meisjes. Kunnen jongens en meisjes gewoon vrienden zijn? Samen spelen? Samen in bad?

Gesprek over jongens-meisjes:

- Weet jij wat het verschil is tussen een jongen en een meisje?
- Hoe kun je zien of iemand een jongen of een meisje is?
- Welke woorden gebruiken jullie thuis voor de geslachtsdelen?
- Zien alle meisjes er hetzelfde uit? Zien alle jongens er hetzelfde uit?
- Zijn er onderling ook verschillen?

Jongens en meisjes in *Joris trekt een jurk aan*

Joris trekt een jurk aan en gaat trouwen met Ahmed. Ze zoenen elkaar zelfs in de speeltuin als Aissa de "trouwfoto's" maakt.

- Mag een jongen een jurk dragen?
- Zijn er dingen die jongens/meisjes niet kunnen of mogen of horen te doen? Wat als ze dat toch doen?
- Mag jij altijd kiezen welke kleren je draagt en hoe je eruitziet? Wanneer wel/niet?
- Wat vind jij ervan, als jongens meisjesdingen doen?
- En wat als meisjes jongensdingen doen? Is dat verschillend?
- Vind jij het belangrijk, dat er verschil is tussen jongens en meisjes? Waarom?
- Is het gek als Joris een jurk aantrekt? Waarom? En is dat wel zo gek eigenlijk?

Andere activiteiten

Collage maken

Laat de kinderen in groepjes ieder twee collages maken van 'jongensdingen' en 'meisjesdingen'. Bespreek wat er allemaal op de collages staat met elkaar en of iedereen het erover eens is dat het op de goede plek staat.

Filosoferen

Filosofisch gesprek over verschillen tussen meisjes en jongens, mannen en vrouwen

- Wat zijn de verschillen tussen jongens en meisjes?
- Kun je zeggen: 'Alle jongens zijn zo' of 'Alle meisje zijn zo'?
- Wat is het verschil tussen jongens en meisjes in karakter?
- Wat is het verschil tussen jongens en meisjes in hun lichaam?

Als alle meisjes hetzelfde waren, was het leven dan niet saai?

De een in een jurk, de ander een korte broek,
of liever in een rokje en – pssst – papa's overhemd is zoek.
De haren kort of lang, los of onder een sjaal,
en dat meisje heeft geen haar, is helemaal kaal.
Sommige meisjes klimmen graag in bomen,
anderen hebben poppen om mee weg te dromen.
Wil je graag hard zingen of neurie je liever zacht?
Of mooi of vals of samen in koor, in de ochtend of de nacht?
Zelf piano spelen of rammen op een drumstel met gevoel,
of liever sporten, rennend of rollend, er kan een heleboel.
Meisjes zijn rustig, soms wel, soms niet, of lief, en ook wel stout,
een bonte mix van stil, ondeugend, boos, maar nooit fout.
De een is een dotje, de ander is ronduit stoer of een zeemeermin,
en soms zie je een meisje, maar zit er eigenlijk een jongetje in.

illustratie: Daniëlle Schothorst

Als alle jongens hetzelfde waren, was het leven dan niet saai?

Een jongen die huilt, een jongen met lang haar,
een die speelt met poppen, is dat niet gewoon raar?
Nee joh, dat moet hij zelf weten, dat mag echt allemaal,
groot of klein, dik of dun, alle jongens zijn speciaal.
De een heeft nooit wat kunnen zien, maar kan wel goed horen,
een ander is door ziekte zijn rechterbeen verloren.
Sommige jongens schreeuwen, anderen praten veel en graag,
waarom jongens wel eens vechten of pesten is de vraag.
Hij speelt liever buiten, liefst voetbal als het even kan,
en hij leest graag boeken, daar geniet hij zoveel van.
Met gamen kan de een niet meer stoppen, de ander wel,
die speelt toneel of hockey, speelt piraatje of rebel,
De een is een schatje, de ander is ronduit flink of een suikerspin,
en soms zie je een jongen, maar zit er eigenlijk een meisje in.

2. Omgaan met bloot

Met jonge kinderen praten over hun lijf kan lastig zijn voor volwassenen. Sommige kinderen kunnen zich onbevagen en ongegeneerd uiten, terwijl volwassenen zich er soms ongemakkelijk bij voelen. Omgekeerd kunnen andere kinderen juist geremd en gespannen zijn als het gaat over hun blote lijf. Een kind dat zich de baas voelt in en over zijn eigen lijf en daar ook alle woorden voor kent, zal beter grenzen kunnen aangeven als het nodig is. Zeker als het zich daarin gerespecteerd voelt door zijn omgeving.

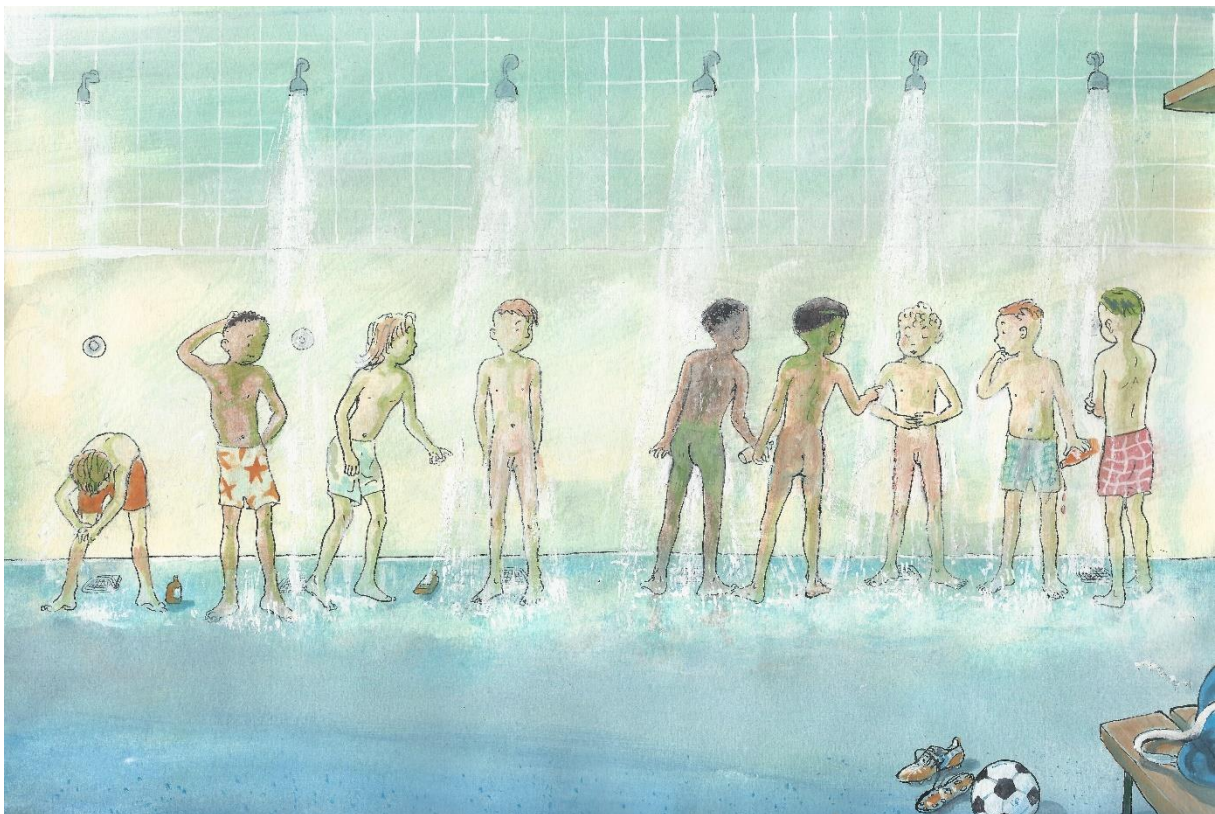
Iedereen gaat anders om met letterlijk bloot zijn. Sommige mensen schamen zich niet voor bloot en anderen hebben behoefte aan privacy. Dat kan liggen aan de situatie waarin iemand bloot is, maar ook aan wat je van huis uit gewend bent, op je sportclub, douchen na de gymles en wat je zelf prettig vindt. Als je ouder wordt merk je dat er anders wordt gekeken naar bloot. Jonge kinderen hebben vaak minder problemen met bloot dan wat oudere kinderen. Kinderen in de puberteit gaan ook anders naar bloot gaan kijken. Ze kunnen dan verlegen worden, zich schamen en/of het spannend vinden. Het zou mooi zijn als kinderen zelf inzicht hebben in wanneer bloot voor hen prettig is en wanneer niet, en dat ze zelf kunnen bepalen wanneer ze zich bloot geven en bij wie.

Bloot in *Joris is zijn navel kwijt*

In *Joris is zijn navel kwijt* staat Joris met Ahmed en zijn teamgenoten onder de douche. Sommige jongens hebben hun boxershorts of onderbroek aan, anderen zijn helemaal bloot.

Met kinderen kun je hierover het gesprek voeren:

- Wanneer ben jij (gewoonlijk) bloot?
- Wanneer kun je nee zeggen tegen bloot zijn?
- Wanneer is bloot fijn en wanneer niet?
- Is dat voor iedereen hetzelfde? Waarom denk je dat?

Bloot in Aissa wil trouwen

Joris en Aissa zijn helemaal nat geregend toen ze vanuit de speeltuin naar huis renden. Ze gaan samen in bad. Daarna trekken ze hun pyjama's aan. Joris blijft bij Aissa logeren, dus hij had zijn pyjama al bij zich.

Met kinderen kun je hierover het gesprek voeren:

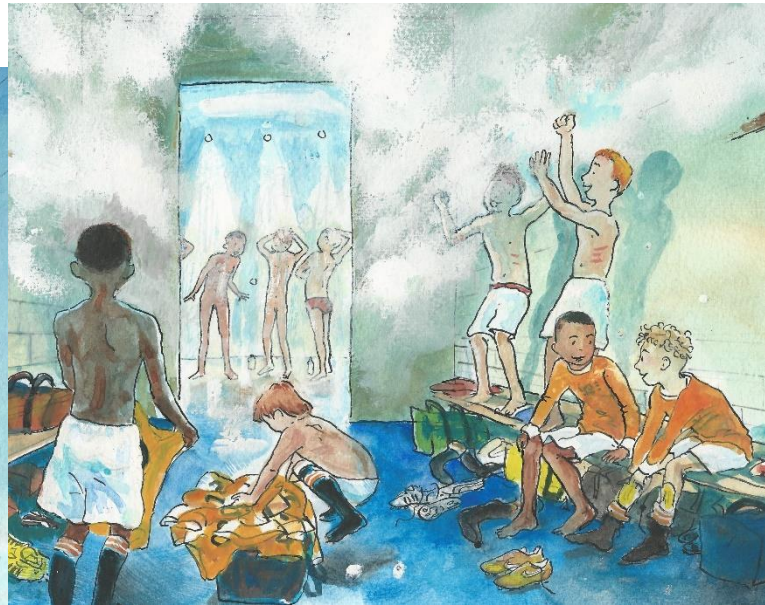
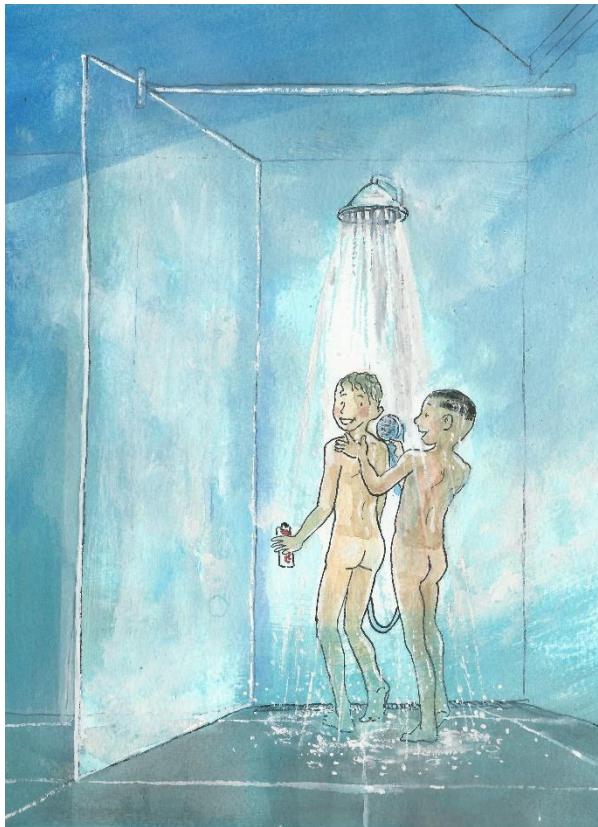
- Wanneer ben jij (gewoonlijk) bloot?
- Ga je wel eens met boertje/zusje/vriendje/vriendinnetje samen in bad of onder de douche?
- Wanneer kun je nee zeggen tegen bloot zijn?
- Wanneer is bloot fijn en wanneer niet?
- Is dat voor iedereen hetzelfde? Waarom denk je dat?

Bloot in Joris trekt een jurk aan

Joris en Ahmed gaan samen onder de douche bij Ahmed thuis, nadat ze door het ijs gezakt zijn. In de kleedkamer na de voetbal staan jongens te douchen met en zonder onderbroek.

- Heb je ook wel zoiets meegemaakt? Wat dan?
- Ga je wel eens met boertje/zusje/vriendje/vriendinnetje samen in bad of onder de douche?
- Wanneer ben jij (gewoonlijk) bloot?
- Wanneer kun je nee zeggen tegen bloot zijn?
- Wanneer is bloot fijn en wanneer niet?
- Is dat voor iedereen hetzelfde? Waarom denk je dat?

Activiteiten rond thema omgaan met bloot

Bloot model tekenen

NODIG

- papier
- potlood of houtskool

Vertel dat de kinderen gaan 'bloot' modeltekenen. Je kunt er een grapje van maken en even een stilte laten vallen. Zeg dan dat ze zich geen zorgen hoeven te maken, omdat er niemand uit de kleren hoeft. Vraag ze dan een schoen (en sok) uit te trekken en naar hun eigen blote voet te kijken. Laat hen dan hun voet met potlood of houtskool zo goed mogelijk natekenen.

De onderbouw kan ook een voetomtrek tekenen op een vel papier en dan hun voet inkleuren.

Een andere variant is om een zelfportret of tekening te maken door met je blote voet te tekenen. Een potlood kun je met je tenen vasthouden. Hoe moeilijk is het om dan iets te tekenen?

Is dat echt zo raar?

Laat de kinderen gaan staan. Lees daarna onderstaande zinnen voor en laat de kinderen gaan zitten als ze de uitspraken 'gewoon' vinden. Laat de kinderen blijven staan als ze het 'raar' vinden. En als ze het echt te gek voor woorden vinden, mogen ze hun beide armen in de lucht steken.

- op straat lopen met blote voeten
- zingen onder de douche met je zwembroek aan
- zonder kleren voetballen
- in je neus peuteren
- zwemmen in het zwembad zonder bikini/zwembroek
- douchen in je onderbroek na de gym
- in je blootje zonnen op het strand
- zoenen op straat

Laat de kinderen eventueel zelf nog een paar voorbeelden bedenken.

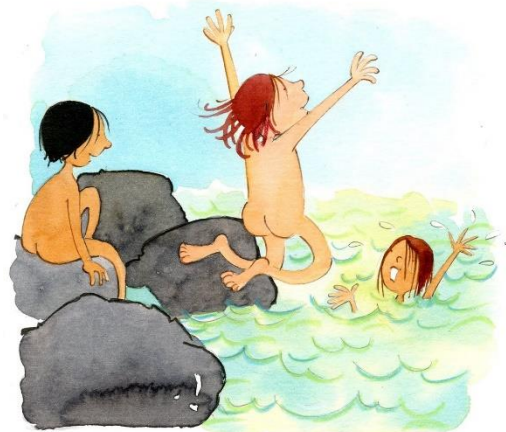
Vrijheid in je blootje?

Laat de kinderen rustig gaan zitten op hun stoel. Ze mogen hun hoofd op hun armen voor zich leggen. Vertel dan rustig het volgende verhaaltje:

Sluit je ogen en laat je meenemen in het verhaal ... Maak eerst je lichaam leeg. Laat alle zorgen en drukte uit je hoofd lopen ... Alle spanning zakt omlaag via je schouders, romp, benen, voeten, de grond in. Al je spieren zijn ontspannen. Je hoofd is helemaal rustig. Nu begin je aan je wandeling ... Op blote voeten loop je over het strand. Je voelt het warme zand tussen je tenen. De zee ruist, golven spoelen af en aan ... De zon schijnt en verwarmt jouw lichaam ... Een milde bries waait door je haren. Door je neus adem je diep in ... en weer rustig uit ... Je lichaam vult zich met frisse lucht ...

Kijk om je heen op het strand. Bedenk wat je het liefste wilt gaan doen. Je bent vrij om te kiezen wat voor jou fijn voelt: je kleren uittrekken en in je blootje de zee inlopen, een zandkasteel bouwen, over het strand rennen op je blote voeten, je verstoppen in de duinen, een radslag maken, een lied zingen ... Doe wat je wilt en neem hiervoor de tijd (...).

Je staat op het strand in rust. Kleed je aan als je je kleren had uitgetrokken. Wiebel met je tenen en je vingers. Open langzaam je ogen. Neem het 'vrije gevoel' mee naar het hier en nu ...

Illustratie: Wendelien van de Erve

De grote sokkenroof

In een grote ruimte, gym- of speelzaal. Laat alle kinderen de schoenen uit trekken en de sokken voor de helft van de voeten. Geef een signaal voor de start van het spel sokkenroof. De kinderen moeten proberen elkaar de sokken af te pakken met hun voeten en tegelijkertijd de eigen sokken beschermen. Als een voet bloot is, mag die voet niet meer meedoen. Degene die als laatste nog een of twee sokken aan heeft, is de winnaar.

Blote voeten sokvoetbal

Speel sokvoetbal. Maak twee teams en zorg voor twee goals. Maak een sokbal van een aantal sokken van de kinderen (eventueel meteen na het spelen van 'kousenroof' uit het begin). Laat de kinderen op blote voeten sokvoetbal spelen.

Toneel in je blootje

Deze drama-activiteit kun je het beste doen in een lege ruimte. Je zegt tegen de kinderen dat ze een bepaalde handeling moeten uitvoeren, als jij het getal 1 noemt. *'Als ik 1 zeg, maak je een sprongetje en roep je hoera!, 1.'* De kinderen maken een sprongetje en roepen hoera!. Vervolgens geef je een nieuwe instructie voor het getal 2: *'Als ik 2 zeg ga je op je billen zitten'*, en herhaal je het getal 1. En zo ga je verder tot en met opdracht 5.

Opdracht 3: *Doe alsof je in je blootje loopt.*

Opdracht 4: *Loop op je tenen en geef iedereen die je tegenkomt een handkus.*

Opdracht 5: *Doe alsof je onder de douche staat of in bad ligt en zing een liedje*

Als je alle getallen met opdracht hebt gehad, roep je alleen nog maar getallen. Het staat je natuurlijk vrij om zelf opdrachten in te vullen!

3. Vriendschap, liefde en verliefdheid

In het boek *Aissa wil trouwen* heeft Aissa al een duidelijk beeld dat ze wil trouwen, kinderen wil en ook met wie ze wil trouwen: met Joris natuurlijk! Alleen vindt Joris dat allemaal nog niet zo nodig om al over na te denken. Moet je dan ook zoenen en zo?

Vriendschap

- Wie zijn jouw vrienden? Zijn dat vooral jongens of meisjes?
- Vraag aan een meisje: heb je jongens als vrienden?
- Vraag aan een jongen: heb je meisjes als vrienden?
- Is er volgens jou een verschil tussen vriendschap met een jongen en vriendschap met een meisje?
- Wat is volgens jou het verschil tussen vrienden zijn en verliefd zijn?

Praat met de leerlingen over **verliefd zijn** aan de hand van de volgende vragen:

- Hoe weet je wanneer je verliefd bent?
- Wat voel je in je buik en in je hoofd en je knieën als je verliefd bent?
- Wat voel je voor die andere persoon die zo speciaal is?
- Kun je vaak verliefd worden, of maar één keer?

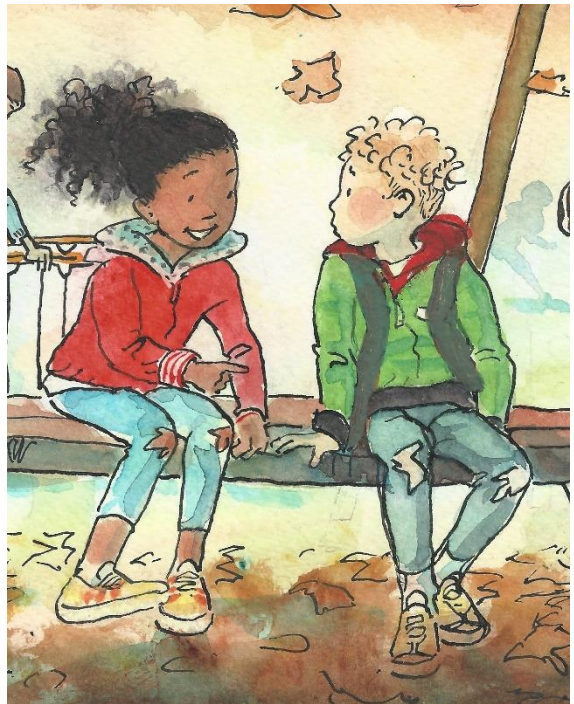
Liefde meditatie

Laat de kinderen de ogen sluiten. Vertel met rustige stem:

Denk eens aan iemand die je heel lief vindt ... Wat gebeurt er met je als je aan diegene denkt? ... Voel je iets in je buik, of in je hart? ... Wat gebeurt er met je ogen? ... Wat doet je mond? ... Doe je ogen nu maar weer open en loop eens rond. Hoe loop je als je aan iemand denkt die je lief vindt? Welk liedje zou je neuriën? Laat maar horen!

Wie vindt jij lief?

- Wie vind jij lief (vriendjes, familie, huisdieren, knuffels)?
- Hoe kun je laten merken, dat je iemand lief vindt?
- Kun je zeggen 'Ik vind je lief'? Tegen wie zou je dat willen zeggen? Hoe zou je dat zonder woorden kunnen uitbeelden?
- Laat iedereen op dezelfde manier zien dat ze iemand lief vinden of zijn er verschillen?

4. Seksuele diversiteit

Seksuele diversiteit hangt samen met een aantal ontwikkelingen van kinderen. Ten eerste met de identiteitsontwikkeling. Kinderen geven zelf betekenis aan eigenschappen van zichzelf en de ander in bijvoorbeeld het meisje of jongen zijn. Er zijn kinderen die al jong voelen dat ze anders zijn en bijvoorbeeld in de bovenbouw van de basisschool verliefd worden op iemand van hetzelfde geslacht. Dat 'anders' zijn kan hen in een kwetsbare positie brengen als anderen dat niet zomaar accepteren of respecteren, en daardoor gaan pesten.

Ten tweede speelt gender daarbij een rol. We denken over het algemeen nogal in hokjes van 'jongen' en 'meisje', maar er zijn kinderen die van een andere gender zijn dan hun lichaam hen vertelt.

Gedrag dat we als 'jongensachtig' zien wordt meestal meer geaccepteerd dan gedrag dat we als 'meisjesachtig' bestempelen. Een meisje dat houdt van skateboarden of rugby wordt stoer gevonden, terwijl een jongen die houdt van de kleur roze en dansen een watje gevonden wordt. Hoe kun je daarbij iedereen in zijn, haar of hun waarde laten en gewoon verschillend accepteren?

Ten derde speelt opvoeding een grote rol in het bespreekbaar maken van onderwerpen als seksuele diversiteit. Vanuit verschillende culturen, religies en sociale kringen bestaan verschillende normen over seksualiteit. Kinderen komen uit gezinnen met verschillende achtergronden wat betreft die normen. Wat voor de een gewoon is, is voor de ander heel anders. Daarom is kennismaken met diversiteit, inclusief diversiteit in betekenis en normen, belangrijk.

Om te beginnen

Laat de kinderen in tweetallen tegenover elkaar staan. Laat hen naar elkaar kijken. Eerst naar de ogen: Wat is hetzelfde? Wat is verschillend? Stel dan dezelfde vragen bij neus, mond, oren, haar, enzovoorts.

Joris heeft twee moeders!

In *Joris is zijn navel kwijt* maken we kennis met de moeders van Joris, mama Roos en mama Petra.

De meeste kinderen weten nog niet zoveel over homoseksualiteit, behalve als ze iemand kennen. Ze hebben het woord wel eens gehoord en gebruiken het soms ook, maar weten vaak niet precies wat het betekent. Leg homoseksualiteit uit binnen het begrip seksuele diversiteit: je kunt hetero, homo, lesbisch of bi zijn.

- Hoe kan het dat hij twee moeders heeft?
- Wat betekent homo?
- Is een meisje lesbisch als ze voetbalt en alleen maar met jongens speelt?
- Kunnen twee meisjes later ook trouwen?

Joris trekt een jurk aan

In het boek trekt Joris een jurk aan. Hij gaat op de foto met Ahmed die in trouwpak loopt. Ze geven elkaar zelfs een zoen, op verzoek van fotograaf Aissa. Jongens die aan komen lopen schelden met 'homo'.

- Is het normaal om homo te roepen als scheldwoord?
- Ben je homoseksueel als je als jongen een jurk aantrekt?
- Als een jongen graag in meisjeskleden loopt, wil een jongen dan ook een meisje zijn?

Gebruik het woord homo nooit als scheldwoord en accepteer ook nooit dat iemand voor homo wordt uitgescholden, dat is namelijk pesten. Je scheldt een hetero toch ook niet uit voor hetero? Achterliggende associaties blijken vaak neer te komen op: homo= watje= zachte jongen die lijkt op een meisje. Hiermee wordt gezegd dat jongens niet zacht mogen zijn en meisjes niet stoer. Let maar eens op wie voor homo wordt uitgescholden. Vaak zijn het jongens, die afwijken van de mannelijkheidsnorm. Laat merken dat iedereen er toe doet, er niets mis is met homo zijn, en dat het daarom raar is om ermee te schelden. Natuurlijk kun je deze discussie ook breder trekken door een les te geven over schelden en scheldwoorden in het algemeen.

- Bron: Gendi.nl

Andere activiteiten rond seksuele diversiteit

Regenboog knutselen

Laat de kinderen een regenboog tekening of knutselwerk maken, en leg uit dat de regenboog staat voor sekse, gender en seksuele diversiteit.

Superman in gele bloemetjesjurk

Lees samen het verhaal *Superman in gele bloemetjesjurk*. (op de volgende pagina) Bespreek het verhaal na met behulp van de volgende vragen:

- Wat vinden jullie van het verhaal?
- Mag Daan van jou gewoon in een jurk naar school komen? Ook als er geen verkleedfeest is?
- Hoe sta je tegenover het pesten van kinderen die anders (willen) zijn, zoals Peter doet?
- Ben je homoseksueel als je als jongen een jurk aantrekt?
- Als een jongen graag in meisjeskleren loopt, wil een jongen dan ook een meisje zijn?
- Zit je geslacht/gender in je genen of in je hoofd? Of ergens anders?
- Kies je zelf of je een jongen of een meisje voelt?

Superman in gele bloemetjesjurk

Het is juffen- en meesterdag. We mogen verkleed naar school. Gisteren heb ik met Abygail afgesproken dat ik in een jurk ga. Abygail en ik zijn even groot. Bij haar thuis heb ik jurken gepast. Er was een knalgele met rode bloemen, lekker opvallend, die me precies paste. Nu denk je misschien, je kunt toch gewoon een jurk lenen van een vriendin. Maar ik ben een jongen en dan vindt niet iedereen dat gewoon. Mijn broer dacht me te moeten waarschuwen gisteravond en misschien had ik moeten luisteren, maar ja ...

'Joh, Daan, Je kunt beter je indianenpak aandoen, want kinderen gaan je uitlachen en pesten als jij in een jurk gaat,' zei mijn broer.

Ik zei nog: 'Ach, je moet toch kunnen aandoen wat je wil. Ik weet helemaal nog niet of ik een meisje ben of wil zijn of wat dan ook. Maar ik vind het gewoon leuk om als jongen een keer in een jurk te lopen. Dussss'

Al vroeg in de ochtend is Abygail bij mij. Zij ziet er ook prachtig uit. Ze heeft een hele mooie lichtblauwe prinsessenjurk aan, met zo'n rok met ruches eronder. Ik trek de gele bloemetjesjurk aan en Abygail maakt me op. Ze brengt een poederlaagje aan, en oogschaduw en een beetje rouge op mijn wangen. En om het af te maken, knalrode lippenstift, in hetzelfde rood als de bloemen op de jurk. Ze heeft ook een diadeem meegenomen. 'Dan zie je er echt uit als een beeldschone prinses,' lacht Abygail. 'Ik weet alleen niet of die blauwe sneakers er zo goed bij passen? Goed dat je daar van die enkelsokjes bij hebt aangetrokken.'

'Haha, maar die sneakers zitten gewoon lekker en dan kan ik lekker dansen en zwieren in mijn jurk,' lach ik naar haar, terwijl ik een dansje met haar maak.

Als we bij het klaslokaal van groep 6a komen, zijn er al heel veel klasgenoten binnen. De juf is er niet.

Ik zie politieagent Achmed en heks Silke. Brian heeft een tijgerpak en Siem een onesie van Pikachu. Als wij binnen willen lopen valt het stil. Sommige kinderen giechelen. Dan blokkeert Peter mij de weg. Hij loopt in een veel te klein supermanpak.

'Jongens die een meisje willen zijn, mogen de klas niet in en homo's ook niet' zegt hij en geeft me zo'n harde duw dat ik achteroverval en met mijn hoofd op de grond bonk. Ik zie even helemaal niets. Totdat ik het gezicht van juf Linda boven me zie hangen.

'Gaat het een beetje, Daan?' vraagt ze. 'Haal even een nat doekje bij conciërge Jan, Siem.'

Voorzichtig helpt ze me overeind. Ik zit in de deuropening en ik voel mijn tranen spontaan lopen.

'Zie je wel, echte jongens huilen niet,' zegt Peter. Hij is blijkbaar niet geschrokken van wat hij heeft gedaan. 'Je bent echt een mietje, Daan.'

'Nou moet je echt ophouden, rotzak,' zegt heks Silke. 'Ik dacht dat we goed met elkaar omgingen in de klas en elkaar accepteren en zo.'

'Ja,' zegt Pikachu Siem, 'het is verkleedfeest en dan mag je toch gewoon aantrekken wat je wil!'

'Inderdaad,' zegt prinses Abygail. 'Daan is een superman in een gele bloemetjesjurk, en wel zo super als jij nooit zult worden.'

Illustratie: Daniëlle Schothorst

5. Zwangerschap, geboorte en baby's

In *Joris is zijn navel kwijt* is mama Roos zwanger. In het boek leidt de zoektocht naar de navel van Joris ook de vraag waarom we eigenlijk een navel hebben. Moeder Roos legt dan uit dat op de plek van de navel de baby met de moeder verbonden was door de navelstreng.

Kinderen weten vaak al dat een vrouw en een man iets moeten doen samen, om uiteindelijk een baby te krijgen. Dat een zaadcel van de man bij een eicel van de vrouw terecht moet komen. Kinderen lijken niet altijd interesse te hebben in de verdere details. Het spreekt natuurlijk wel tot de verbeelding dat er een kleine baby in de buik kan groeien.

- Was jij er al voordat je geboren werd?
- Kan een baby in de buik al denken?

Zo kun je het uitleggen als de vraag komt!

Waar komen baby's vandaan? Hoe komen baby's in de buik?

Als mama en papa heel veel van elkaar houden, dan gaan ze dicht bij elkaar liggen. De penis van papa gaat dan in de vagina van mama. Er komt een zaadcel uit de penis van papa. De zaadcel komt samen met een eicel uit de buik van mama. Samen worden de zaadcel en de eicel een nieuw zaadje. Dat zaadje groeit uit tot een baby in de baarmoeder in mama's buik. Daar woont de baby gedurende negen maanden. Dan wordt de baby geboren, wordt de navelstreng losgemaakt en komt de baby uit de buik.

Soms moet een dokter helpen om een zaadje in de buik van een mama te brengen: als twee mama's een kindje willen of als een mama moeilijk een kindje kan krijgen.

Is een baby altijd leuk?

In *Aissa wil trouwen* begint het boek als Joris en Aissa bij de wieg van broertje Bram staan. Mama Roos is bevallen van baby Bram. Er wordt uitgelegd waar de navel zat (en nu nog een klemmetje).

Joris mag bij Aissa logeren. Wel zo rustig. Baby's huilen wel eens en dat vindt Joris maar irritant.

Laat de kinderen zelf eens vertellen wat ze van baby's vinden. En welke ervaringen ze met baby's hebben.

- Kunnen baby's eigenlijk al veel nadat ze geboren zijn?
- Wat kunnen ze nog niet?
- En wat kunnen ze al wel?
- Welk geluid maakt een baby?
- Als je geboren wordt, ben je een baby. Wanneer word je van een baby een peuter? Wat is het verschil tussen baby's en peuters? En tussen peuters en kleuters?
- Zou je weer een baby (of een peuter) willen zijn?

Maak een geboortekaartje voor Bram

Laat de kinderen een geboortekaartje maken voor baby Bram. Wat voor tekst zou je op het kaartje zetten voor Bram? (Welkom lieve Bram bijvoorbeeld).

Laat de kinderen een tekening maken en een tekstje bedenken.

Babyfoto's kijken

NODIG Babyfoto van ieder kind

Laat de kinderen in de kring zitten. Leg de babyfoto's in het midden. Vraag of de kinderen een klasgenootje herkennen aan de babyfoto's. Wie een ander herkent, mag de foto pakken en die aan het desbetreffende klasgenootje geven. Klopt het? Waaraan zag je dat?

Nu mogen de andere kinderen om de beurt hun eigen foto pakken. Praat kort door over het verschil tussen baby's en kinderen.

- Kun je nog zien dat jij het bent? Waaraan wel, en niet?
- Wat wordt er anders aan jou als je groot wordt?
- Wat blijft er hetzelfde?

Mijn baby-broertje

wat een wonder in de nacht
 wie had zoiets nu verwacht
 's avonds mama's buik zo bol
 's morgens heeft ze haar armen vol
 drinkt de baby aan haar borst
 gulzig, wat heeft hij een dorst
 oortjes, oogjes, vingertjes zo klein
 zelfs zijn piemeltje is fijn
 als hij in zijn badje ligt
 zijn blootje is zo'n schattig gezicht
 dan de zachte handdoek om
 heel voorzichtig wees niet dom
 het babyhuidje is zo teer
 strakjes doe je hem nog zeer
 babyolie voor zijn billetjes
 wat maakt hij een lieve gilletjes
 nu de luier, opgepast
 dat hij niet nog gauw eerst plast
 ach hoe lief, nu moet hij gapen
 gaat lekker in zijn wiegje slapen

Illustratie: Petra Heezen

6. Bij jou thuis – bij mij thuis

Thuis is misschien wel de belangrijkste plek van de wereld. Het is de plek waar je steeds weer naar teruggaat als je iets bent gaan doen, naar school bent geweest, op vakantie bent geweest. Het is de plek waar je jezelf kunt zijn, waar je veilig bent en waar – als het goed is – van je wordt gehouden. Waar ben je thuis? Wat is de betekenis van thuis? In dit nummer diepen we de antwoorden op deze vragen verder uit. Hoe is het als je geen thuis hebt of je thuis kwijt bent? Of is er altijd een thuis? Als je thuis bent, hoe is het daar dan? Met wie leef je samen en hoe gaat dat? Is een huis hetzelfde als een thuis?

We hebben allemaal familie. Dat is een van de zekerheden die we hebben in het leven. We weten allemaal zeker dat we ooit geboren zijn uit onze eigen moeder. Biologisch is daar op de een of andere manier ook een vader aan te pas gekomen. Maar speelt die nog een rol als je wordt geboren? Het kunnen ook twee vaders zijn, of geen vader, of een anonieme vader uit een buisje. En als je geboren bent heb je ook nog geen weet van broers, zussen, ooms, tantes, opa's en oma's. Laat staan van dierbaren die er niet meer zijn en de herinneringen aan hen.

Families zijn er in vele soorten, maten, kleuren en samenstellingen. Het is fascinerend om te zien hoe divers families kunnen zijn. Families zijn kleine samenlevingen op zich, met als kern het eigen gezin, je meest directe omgeving. Je eerste stapjes op je levensweg zet je met je familie, je leert er normen en waarden, krijgt wat mee van de familietraditie en vindt er hopelijk ook steun op je levensweg.

Thuis in Joris is zijn navel kwijt

In *Joris is zijn navel kwijt* maken we kennis met zijn twee moeders. Is het raar om twee moeders te hebben? We zien ook veel plekken in zijn huis: de slaapkamer van Joris, de huiskamer, de eettafel (met gast Ahmed).

Dit kan een mooie aanleiding zijn om te praten hoe het er bij jouw thuis uitziet.

Een leuke opdracht is om de kinderen hun eigen huis te laten tekenen of schilderen. Laat hen vertellen over hun huis: Wat vind je leuk aan je huis? Wat niet?

Laat de kinderen ook naar elkaars huizen kijken en naar elkaar luisteren, om zo verschillen en overeenkomsten te ontdekken.

Thuis in *Aissa wil trouwen*

In *Aissa wil trouwen* krijgen we zowel bij Joris als bij Aissa thuis een inkijkje. Bij Aissa thuis heeft papa Orlando heerlijke roti gemaakt. Roti? Heerlijk? Weten de kinderen wat het is? En hebben ze dat gerecht uit Suriname wel eens gegeten?

Ik ga op reis en ik eet ...

Dit spel kan met de hele groep of in kleinere groepjes worden gespeeld.

Het eerste kind zegt: 'Ik ga op reis en ik eet ...'. Het tweede herhaalt: 'Ik ga op reis en ik eet ...'. Hierbij herhaalt het kind wat zijn voorganger heeft gezegd, én voegt er zelf iets nieuws aan toe – enzovoorts. De lijst die opgesomd moet worden, wordt dus per kind langer.

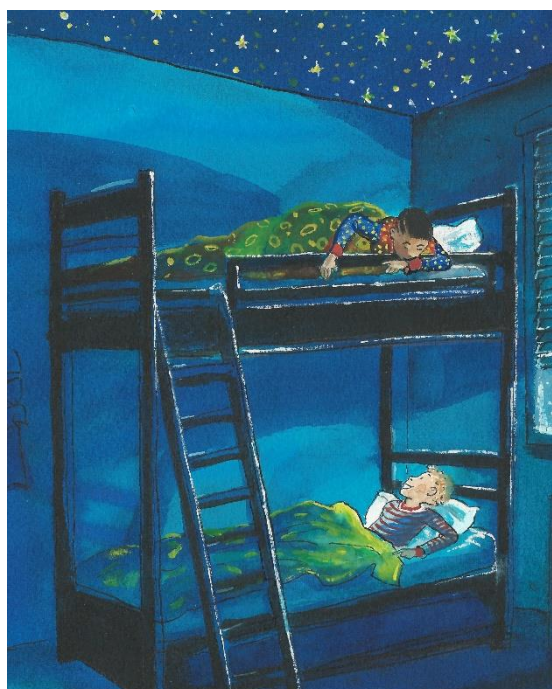
Variaties: noem alleen maar zoete dingen, zure dingen, hartige, gezonde, warme of koude dingen.

Thuis in Joris trekt een jurk aan

In Joris trekt een jurk aan krijgen we vooral een inkijkje in het huis van Ahmed. Zijn familie komt uit Turkije. Ze eten Turkse gerechten. Kennen de kinderen de Turkse gerechten? Wat vinden ze zelf lekker?

Als je ergens gaat eten, durf je dan te zeggen als je iets niet lekker vindt?

Joris logeert bij Ahmed. Bespreek dit met de kinderen aan de hand van de volgende vragen:
 Wie heeft er zelf weleens gelogeed? Hoe was dat?
 Nam je dan iets speciaals mee om je prettig te voelen? Een knuffelbeest bijvoorbeeld?
 Vond je het eten lekker? Werd er iets speciaals klaargemaakt?
 Waren er dingen die anders waren of gingen dan bij jouw thuis?

Activiteiten bij thema Thuis

Vertrouwen geven en krijgen

DOEL de kinderen vinden rust door elkaar een stoelmassage te geven in een veilige en vertrouwde situatie

Vorm tweetallen van kinderen die elkaar vertrouwen. Vertel dat vertrouwen, elkaar zacht aanraken en ontspannen bij elkaar horen. In sommige families masseren mensen elkaar.

Laat de kinderen elkaar in tweetallen een stoelmassage geven. Zet er eventueel rustige muziek bij op. Het ene kind zet de stoel zo neer dat het met het hoofd op tafel kan liggen (stoel zijwaarts of omgedraaid). Het andere kind beweegt rustig en ritmisch zijn vingers en handen over het voorover liggende kind, achtereenvolgens over kruin, achterhoofd, oren, nek, schouders, bovenarmen en rug tot aan de onderste ruggenwervel. Begeleid dit door rustig aanwijzingen te geven. Laat de 'masseurs' hun werk met aandacht en rust doen, met de vingertoppen, handpalmen of muis van de hand. Laat hen met de vingers te trommelen als een zachte regenbui, of kloppen, of wrijven als een poes die kopjes geeft. Moedig de liggende kinderen aan om te vertellen wat ze prettig vinden, en om aan te geven wanneer het te hard gaat of niet prettig is.

Unieke familie

Vraag de kinderen stil te zijn, hun ogen te sluiten en te luisteren. Zeg: *Je komt er steeds meer achter wat je familie is en wie je zelf bent. Je familie is bijzonder. Je familie is uniek. In deze les hebben we ontdekt wat je familie leuk vindt. Je weet nu ook beter wat je zelf leuk vindt. Dat is handig. En soms is het lastig. Soms ben je jaloers op andere kinderen, andere families. Soms word je verdrietig omdat je iets of iemand heel erg mist. Het kan helpen als je probeert te denken aan wie je zelf bent, wat je kunt, bij wie je hoort. Je kunt elke week, elke dag, elke minuut weer opnieuw beginnen. Je kunt vragen of iets anders kan. Je kunt van jezelf en je familie blijven houden. Je kunt blij zijn en trots op jezelf. Je kunt voor jezelf opkomen. Je kunt hulp vragen. Je kunt genieten van alles wat leuk is. In je familie, hier in onze klas, in de wereld. Je kunt rustig ademen. Je mag dankbaar zijn en stralen. Blijf nog maar even stil zitten.*

Nu zijn we een paar minuutjes stil. Denk daarbij aan je familie en stuur in gedachten goede wensen aan je familie als geheel, of aan wie je wilt ... Kom dan rustig in gedachten weer terug in dit lokaal, op je stoel, bij ons. Doe je ogen maar weer open.

Peil of er nog iets gezegd moet worden.

Ruim je kamer op

DOEL de kinderen zijn actief bezig met een alledaags klusje dat niemand echt leuk vindt

Dit spel kan gedaan worden in de speel- of gymzaal. Maak in het midden van de gymzaal een scherm van matten, of gooi een kleed over het volleybalnet, of plaats een paar springkasten.

Verdeel de groep dan in teams van vier tot vijf kinderen. Plaats elk team aan één kant van de afscheiding. Zorg dat aan beide kanten van de afscheiding de vloer vol ligt met evenveel linten, ballen, kledingstukken enzovoorts. Roep 'Ruim je kamer op!', als teken dat de kinderen mogen starten. Ze moeten ervoor zorgen dat er zoveel mogelijk spullen naar de andere kant verdwijnen en dat hun eigen 'kamer' zo opgeruimd mogelijk is. Stop na twee of drie minuten en bekijk welk team de best opgeruimde kamer heeft.

Laat dan de andere teams ook aan de beurt komen.

Als het buiten ...

DOEL de kinderen verkennen wat ze met hun familie doen in verschillende omstandigheden

Lees het volgende gedichtje voor. Laat de kinderen daarna zelf vertellen wat zij thuis doen, en of dat afhankelijk is van het weer.

*Als het warm en zonnig is,
gaan we lekker zwemmen.
Buiten spelen, naar de camping
en heel veel ijsjes eten!*

*Als het regent, hard of zacht,
doen we binnen spelletjes.
Maar soms gaan we naar buiten toe,
En in de plassen stampen!*

*Als het buiten ijskoud is,
gaan we heerlijk schaatsen.
Maar liever nog willen we sneeuw:
voor een sneeuwballengevecht!*

*Als het echt hard waait,
gaan we krachtig vliegeren.
Of uitwaaien op het strand,
Hou elkaar maar stevig vast!*

Kleur op school: **betekenis geven aan de wereld om je heen**

Laat kinderen op open wijze samen betekenissen ontdekken en praten over hoe zij in het leven staan.

Met aandacht voor filosoferen, omgaan met elkaar en de wereld om je heen.

Een prettige manier om aandacht te besteden aan levensbeschouwing, sociaal-emotionele ontwikkeling en burgerschap in het basisonderwijs.

*De basisschool is dé plek waar kinderen met allerlei verschillende achtergronden bij elkaar in de klas zitten. Ruimte voor verschillen in cultuur, waarden en religie die kinderen van thuis meekrijgen, is het visitekaartje van de school. In de lessen in *Kleur op school* zijn verschillen tussen kinderen in hoe zij tegen het leven aankijken juist interessant.*

Kleur op school snijdt onderwerpen aan die voor ieder kind belangrijk, toegankelijk en interessant zijn. Levensbeschouwelijke vorming, identiteitsvorming, sociaal-emotionele ontwikkeling en burgerschap vormen in de lessen één geheel.

Je eigen levensverhaal

Kinderen geven voortdurend betekenis of 'zin' aan alles wat ze meemaken. Ook zonder een religieuze context ontwikkelt iedereen op deze manier een levensbeschouwing in wisselwerking met anderen en de wereld om hen heen. Levensbeschouwing is het bezig zijn met betekenisgeving. De vraag die we met *Kleur op school* aan kinderen stellen als we het levensbeschouwelijk gesprek voeren is dan ook: Wat betekent iets voor jou?

Iedereen ontwikkelt zijn eigen 'levensverhaal' of 'betekenisverhaal'. Alle nieuwe ervaringen krijgen een plek in je levensverhaal, worden in een 'zinvol' verband geplaatst. Hoe iets betekenis krijgt in je verhaal hangt af van de bagage die je al hebt meegekregen en wat je hebt meegemaakt. Van je eigen levensverhaal dus. De betekenisgeving, dat eigen betekenisverhaal van het kind, dat staat bij *Kleur op school* centraal.

De lessen zijn altijd een open onderzoek naar alle mogelijke manieren waarop je kunt kijken naar een vraag of een onderwerp. Dat doen we aan de ene kant door te kijken naar ieders persoonlijke ervaring, bijvoorbeeld:

- Welke manieren heb jij om even stil te worden van binnen?
- Wat doen jullie thuis om iets bijzonders van een maaltijd te maken?

Aan de andere kant gaan de kinderen in dialoog met elkaar om levensbeschouwelijke of filosofische vragen met elkaar te onderzoeken; bijvoorbeeld:

- In welke dingen zijn kinderen beter dan grote mensen?
- Hoe kun je het weer goed maken als je iets verkeerd hebt gedaan?

Kleur op school verbindt

“Als je de lessen volgt zoals *Kleur op school* ze aanbiedt, merk je dat je veel uit de kinderen kunt halen en dat de lessen wel degelijk betekenis hebben voor hun persoonlijke ontwikkeling. Het sluit heel mooi aan bij de leefwereld van de kinderen. Ze kunnen hun eigen gevoel, idee en gedachten kwijt. Er ontstaat meer onderling respect.”

Leerkracht groep 6,
openbare school Arnhem

Delen van betekenissen

In de maatschappij en ook in de school is het delen van betekenissen belangrijk. Als je ervaart én erkent dat betekenissen verschillend zijn, en je elkaars ‘betekenisgeving’ probeert te begrijpen, kun je er meer respect voor opbrengen. De uitwisseling van betekenissen vindt plaats in ontmoeting en dialoog. De betekenis die een ander geeft kan jou weer inspireren, een spiegel voorhouden, in ieder geval: beïnvloeden. Dit geeft ook een verdieping aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en sluit heel goed aan bij de thema’s rond burgerschap.

De leerkracht als begeleider

De rol die je als leerkracht hebt is bij de lessen van *Kleur op school* vooral die van begeleider. Je bent bij deze lessen g een kennisbron of iemand die het ‘goede antwoord’ weet. Want op de meeste vragen die op tafel komen is er niet zoiets als het goede antwoord. Je draagt zorg voor een veilige sfeer waarin kinderen zich durven uitspreken over zaken die voor hen wezenlijk zijn. Je stelt verdiepende vragen, vraagt door en geniet van de vragen van de kinderen. Mooie vragen stellen is bij *Kleur op school* belangrijker dan juiste antwoorden geven. En dat geldt ook voor de kinderen!

Kleur op school sluit aan bij de realiteit van geloofsbeleving in de school: wij hebben op school leerlingen die geloven en die niet geloven. De onderwerpen zijn divers: de manier van hoe omgaan met elkaar, wie ben ik en wie is mijn buurman en hoe ziet de wereld om me heen eruit.

Teamleider bovenbouw,
RK Basisschool, Breda

www.kleuropschool.nl

Digitaal lesmateriaal

De ondersteuning van de lessen met afbeeldingen, filmpjes, woordspinnen en wat de auteurs ook maar bedenken kan eenvoudig via het digibord. Voor abonnees hebben we nu veel materiaal beschikbaar om het schoolklimaat nog prettiger te maken en nog meer *Kleur op school* te geven aan het leven op en rond de school.

Vieringen

Kleur op school heeft ruim 20 vieringen beschikbaar voor wereldse, religieuze en algemene feest- en gedenkdagen door het hele jaar heen. Voor elke viering zijn twee lessen voor de onderbouw (groep 1 tot en met 4) en twee lessen voor de bovenbouw (groep 5 tot en met 8). Daarnaast is er een beschrijving van elementen voor een viering met de groep of met de hele school.

Verhalen

Ondertussen hebben we met *Kleur op school* een grote hoeveelheid mooie, zinnige en prikkelende verhalen beschikbaar voor gebruik in de school. We hebben deze verhalen nu op thema gerubriceerd en stellen ze voor abonnees beschikbaar via de website.

Laat je verrassen
door de veelkleurige
geluiden die in de groep
naar boven kunnen
komen!

KLEUR OP SCHOOL UITPROBEREN?

Je kunt *Kleur op school* uitproberen met een proefabonnement. Een proefabonnement kost € 50,00 en bestaat uit evenveel exemplaren als er groepen zijn op school om *Kleur op school* in de hele school uit te proberen. Bij een proefabonnement krijgt de school ook toegang tot de digibordtoepassing.

Voor meer informatie kun je contact opnemen met de uitgever van *Kleur op school*:

Levendig Uitgever

telefoon 06 - 226 13 701
www.kleuropschool.nl of
per e-mail kleur@levendiguitgever.nl

Redactie *Kleur op school*

Jeroen Hoogerwerf (hoofdredacteur),
Annemarie Jongbloed, Anouk Overbeek en Nynke Bos.

Illustraties

Iris Boter (groep 1 & 2)
Petra Heezen (groep 3 & 4)
Daniëlle Schothorst (groep 5 & 6)
Wendelien van den Erve (groep 7 & 8)

